

Safet Bandžović

BOŠNJACI U POSTJUGOSLAVENSKOJ SRPSKOJ HISTORIOGRAFIJI

Na Zapadu, gdje je nacionalizam produkt srednje klase, država je prethodila, tvorila naciju, a na Istoku i Balkanu, gdje je nosilac nacionalizma malobrojna inteligencija, nacija je prethodila državi. Po Antoniju Smitu, budući da je ta inteligencija bila isključena iz vršenja vlasti, ona je postala izvor agresivne i autoritarne vrste nacionalizma.¹ Intelektualci su pomogli obmanama o nacionalnoj veličini, “*etnonacionalističkim političkim mitovima*”, usponu politike destrukcije i nacionalističke mržnje. Etnički nacionalizam se poziva na narod kao na neku vrstu pra-bića, ali istovremeno razvija kult vođe i taj isti narod tretira kao glupu, amorfnu masu. Norman Kon, engleski historičar i profesor književnosti, napisao je kako postoji podzemni svijet u kojem prevaranti i poluobrazovani fanatici svoje patološke fantazije prerušene u ideje serviraju nezalicama i sujevjernima: “*Postoje vremena u kojima taj podzemni svijet izbija iz dubina i iznenada fascinira, zarobljava i dominira masama inače razumnih i odgovornih ljudi, koji u takvim trenucima okreću leđa razumu i odgovornosti. A nekad se dogodi da taj podzemni svijet postane politička vlast i mijenja pravac historije*”. I Hitler je došao na vlast putem izbora. Okriviti za sva zla nacizma samo Hitlera i njegove saradnike, pisao je svojevremeno Igor Karuzo, liči na opsjenarski trik.²

Sve što je zabilježeno ostaće i kao svjedočenje o vremenu u kojem su riječi mržnje bile utkane u vladavinu nečovječnosti i nasilja, a njihovi autori, oni koji su ih prenosili i širili, bez iracionalne nade u sveopću amneziju, postali podstrekači mnogih nedjela, ili čak saučesnici u njihovom izvršenju. Uz dominiranje historije nad svakodnevicom promišljeno je propagirana teorija o jednom dostojnom i ostalim nedostojnim, genetski inferiornim, perifernim narodima. Bratstveničke, tribalne, nacionalne drame uglavnom su shvatane prema sinopsisima

1 S. Bandžović, *Zov istrage*, u Zbornik: *Rasizam i ksenofobija*, priredio B. Jakšić, Beograd 1998, 346-347.

2 *Srpska strana rata*, Beograd 1996, X. Hitler je 9.12.1940. govorio u Kelnu da od Engleske i ostalog svijeta ne traži ništa drugo nego da mu vrate ono što su mu oduzeli.

spjevova.³ Mirjana Stefanović je kritički ocijenila pojavu elite duha kod srpskog naroda: zapanjujuće neinteligentnu inteligenciju koja ga je prethodno zaludjela anahronim i neostvarivim ciljevima, a potom ga, na zgražanje cijelog svijeta, gurnula u rat da, ne birajući sredstva, te ciljeve pokuša i ne uspije ostvariti.⁴ Razni demagozi, uslijed nedostatka memorije i objektivnih historijskih izvora su, špekulirajući historijskim faktima, stvarali "arhipelage historije". Ti arhipelazi su permanentno proizvodili mržnju i nasilje, što je kod mase stvaralo iluziju da im historija navodno nešto duguje, pa zato sve dok ne naplate "stare dugove", odbijaju da se okrenu budućnosti.⁵

Davno je još, ali uzaludno, Jovan Skerlić upozoravao: *"Valjalo bi se jednom za svagda odučiti od onih plesnivih fraza o staroj slavi, pradedovskim kostima, Dušanovu carstvu, srpskim guslama i vili Ravijojli. Jedan narod ne živi od retorike... Nesreća je nas malih naroda bila što nas je XIX vek zatekao u ropstvu, u nevolji i bedi, što nam je sadašnjost bila crna, i što nismo imali snage da pogledamo u napred, no smo ostali hipnotisani uspomena iz prošlosti. Da se probudi nacionalno osećanje, svest i ponos: da se ova amorfn masa podigne na stupanj naroda, obratilo se prošlosti, staroj slavi, poredama srednjovekovnih vladara. Prvu reč su imali istorici i filozofi, istorijske uspomene uzete su za ideal budućnosti, jezične začkoljice imale su da stvaraju nacionalnu osobenost, udarilo se putem istorizma i nacionalnog romantizma. Na taj način došlo se do besmislice: da se vera u život traži u grobovima, i da prošlost ukazuje pute sadašnjosti i budućnosti"*.

Pravi ciljevi rata su bili revizija unutrašnjih granica, razmjena stanovništva i prestrukturacija balkanskog političkog prostora. Ocjenjujući srpski i hrvatski nacionalizam, kao mitsko-poetske i antiracionalne, Bogdan Denić je ustvrdio da oba počivaju na mitu, tradiciji i vjerskoj isključivosti. To su, po njemu, nacionalizmi pjesnika, romanopisaca, historičarskih mitomana, previše maštovitih etnografa i neodgovornih populističkih demagoga.⁶ Analizirajući psihologiju nacizma, Erich Fromm je isticao da su, po toj iskrivljenoj logici, Hitler i njemački narod bili uvijek nevini, dok su neprijatelji uvijek sadistički grubijani. Dobar dio te propagande su sačinjavale hotimične, svjesne laži: *"Djelimično, međutim, ona posjeduje istu emocionalnu "iskrenost" koju imaju paranoidne optužbe. Te optužbe uvijek funkcionišu kao čovjekova odbrana od razotkrivanja*

3 B. Bogdanović, *Zavađene memorije*, u Zbornik: *Intelektualci i rat*, Beograd 1993, 36.

4 M. Stefanović, *O stidu*, u Zbornik: *Intelektualci i rat*, Beograd 1993, 23.

5 S. Biserko, *Arhipelazi za proizvodnju mržnje*, Beogradski krug, br. 1-2, Beograd 1995, 119.

6 B. Denić, *Etnički nacionalizam... Tragična smrt Jugoslavije*, Beograd 1996, 67. Na kraju pjesnik Matija Bećković lamentira: *"Nisam ni u snu snio da će se Srbija zvati Jugoslavija, da će posle propasti i podele Tito pripasti Srbima, da će, pošto iz te Jugoslavije odu svi Sloveni osnuju svoje države, srpska himna biti "Hej Sloveni", da će Srbija biti jedina država čije je rodno mesto u drugoj državi, da ćemo istovremeno proslavljati osam vekova Hilandara i deset godina državnosti Srbije"* - cit. prema: *"Blic"*, 28.11.- 1.12.1997.

njegovog vlastitog sadizma ili rušilaštva". Stvaranje stereotipa je dio procesa koji je ocijenjen kao ponavljanje, govorenje ili pjevanje iste stvari u nedogled... korišćenje slogana, tj. svodenje kompleksnih ideja u jednostavne setove riječi.⁷

Historičari su bili logistička podrška nacionalističkoj ideologiji prožetoj ksenofobijom. Historiografija nije bila samo struka već i instrument politike. Stare ideje predstavljene kao nove, posredstvom historije, našle su se u vrtlogu iracionalnosti.⁸ Travelijan je još davno upozoravao da korišćenjem historije u propagandne svrhe, ona postaje smrtonosno oružje. Kvazihistorija je, pak, s druge strane, nesumnjivo imala krupnu ulogu u pjenušanju naci-šovinizma, "paradnim, gnjavatorskim i prenemagalačkim govorima o stanju nacije", jačanju zova nacionalnih truba, forsiranju patetičnih tirada o tragizmu, organiziranom javnom laganju i formiranju mitske svijesti pothranjivane stalnim podsticanjem klaustrofobije i paranoje. Jugoslavenska historiografija nije doista mogla preživjeti ideju po kojoj je razlikovanje između povijesne istine i narodne legende nevažno. Nije mogla preživjeti ideju da postoje različite istine koje su predmet pregovora među povjesničarima.⁹

L. Silber i A. Litl, autori knjige *Smrt Jugoslavije* ustvrdili su da je raditi u bivšoj Jugoslaviji značilo ući u svijet paralelnih istina: "Kuda god pođete nailazite na isto, čvrsto uvjerenje da je za posrnuće toga prostora uvek kriv neko drugi, a ne sopstvena strana. Rat je izbrisao bilo kakvu naviku samokritike koju su Srbi, Hrvati, Muslimani i Slovenci nekada možda posjedovali. Svaka nacija je prihvatila svoju istinu u kojoj je samo žrtva, a nikada počinilac".¹⁰

Legende i ideološka iskrivljavanja bile su djelo profesionalnih naučnika, ne samo bataljona amatera. Jovan Deretić navodi da su Srbi prije Nemanjića imali 45 vladara: "Od Pštroilja do Nemanje, istorija antičkih Srba, ono što je najvažnije, seže čak 200 godina pre Hrista i imala je kapitalni uticaj na sve postojeće civilizacije u svetu. Srpski antički vladari su tako u tri navrata išli u velike pohode prema Indiji. Prvi put pod vojskovođom i vladarom Bakom i poslednji put pod Aleksandrom Velikim".¹¹ Neki su, u istom stilu, "otkrili" da su i Etrurci "serbsko pleme koji su sebe nazivali Rašanima".¹² Aleksa Đilas piše: "Mi smo u odnosu na Bugare i Grke, u ovaj vek ušli sa više nepismenih, sa manje železničkih pruga, manje telegrafskih linija, i, izuzimajući Tursku i Crnu Goru, poslednja smo država koja je dobila univerzitet. Ovde je mišljenje da je Srbija

7 S. Bandžović, *Zov istrage*, 351.

8 "Danas", Beograd 10-11.10.1998.

9 *Oslobođenje*, evropsko nedjeljno izdanje, Sarajevo-Ljubljana 17-24.11.1994; upor. V. Zimerman, *Poreklo jedne katastrofe. Jugoslavija i njeni rušitelji*, Beograd 1996.

10 "Naša borba", Beograd 5.11.1996; upor. P. Tašić, *Kako je ubijena druga Jugoslavija*, Skoplje 1994.

11 "Večernje novosti", Beograd 22.12.1997.

12 "Monitor", Podgorica 7.11.1997.

početkom veka bila najrazvijenija, najmodernija, najdemokratskija država na Balkanu".¹³

Postoji tendencija, pisao je Žak le Gof u knjizi *Istorija i sećanje*, da se prošlost puna patnje i muka iskoristi kao izvor moći i privilegija. Nekritički se govori o mitovima o izuzetnosti. Mitovi koji su "histerična mešavina osećaja nadmoći i kompleksa inferiornosti" postali su bitniji od historijskih činjenica. Patološka predstava o nacionalnoj patnji potekla je sa margina nacionalističke inteligencije i sitne buržoazije, da bi postala dio opće prihvaćenog rječnika imperijalne politike i kulture, naročito u masmedijima, kao i u otporu "novom evropskom poretku" i "vazalstvu stranim silama". Trebalo je permanentno podizati nacionalističku temperaturu upotrebljavanjem prošlosti radi raspaljivanja sadašnjosti, okrenuti oštrice protiv svjetskih "tiranskih moćnika" i "antihrišćanskog fundamentalizma Zapada", sistematski "otkrivati" planetarne i interplanetarne sveopšte zavjere. Totalitarni vladari uvijek imaju spremne odgovarajuće ideologije i slike neprijatelja za pravdanje svoje totalitarne vladavine.¹⁴ Brojni su intelektualci svojim javnim nastupima i političkim angažiranjem snabdjeli političke strasti i nacionalne sukobe "moralnim" i intelektualnim autoritetom - postajući tako proizvođači mržnje i podstrekači rata.¹⁵

Po francuskom historičaru Marku Ferou, ako se iz historije izvlači samo ono što se odnosi na potvrdu teze da je, na primjer, jedna nacija bila ugrožena, da su njeni vjekovni neprijatelji i danas ostali isti, ako se za prelomne historijske tačke uzimaju samo sjećanja na velike nacionalne tragedije, poraze i žrtve - onda ne treba kriviti historiju što se slične tragedije ponavljaju.¹⁶ Nacionalistička propaganda se, preko intelektualne elite, širila poput kuge, dovodeći mase u "mazohistički trans". Makijaveli je isticao da se ne može očekivati da narod koji je pun zabluda i neznanja bude, osim u rijetkim slučajevima, razborit ili pаметan kad bira ili nešto odlučuje. Izgrađena je cijela civilizacija laži i obmane.

Na vanrednoj skupštini SANU 1986. akademik Vasa Čubrilović izjavljuje: "Nijedno selo ove države, Jugoslavije i Srbije, nismo dobili bez krvi. Nijedno selo nećemo dati bez krvi".¹⁷ Memorandumom SANU 1988. su po prvi

13 "Odgovor", Beograd 15.1.1998. Oni koji su iz vrhova intelektualne elite uporno branili Radovana Karadžića citirali su Radolfa Arčibalda Rajsja, ne shvatajući da time optužuju sebe: "Svojom inteligencijom, prirodnim bogatstvom tla, morali biste imati jednu od glavnih uloga u Evropi. Vaše mane, pogotovo mane onih koje nazivate svojom "inteligencijom" sprečavaju Vas da to i postignete" - nav. prema: "Naša borba", Beograd 20.11.1997.

14 L. Sarkotić u *Informativnom biltenu* (br. 9) od 15. jula 1994. godine, bjelopoljske Srpske narodne obnove, piše, između ostalog o Jevrejima: "Tim ubicama, lopovima, prevarantima, lualicama - jevrejskoj žgadiji danas u Evropi najveći su im saveznici: muhamedanske smradne svinje i protestantski bolesni psi".

15 J. Trkulja, *Intelektualci kao politički pigmeji*, Danas, Beograd 18.10.1999.

16 *Odgovor*, br. 110, Beograd 7.11.1996; upor. E. Hobsbaum, *Nacije i nacionalizam od 1780.* Beograd 1996.

17 *Vanredna skupština SANU*, održana 18.12.1986. godine, Beograd 1989, 23.

put u posttitoističkoj eri institucionalno formulirane ideje o velikoj Srbiji, smatra Milovan Đilas. Tvorci Memoranduma SANU, su 1986. dokazivali da su od svih naroda u jugoistočnoj Evropi "upravo Srbi izlagani najvećim pokoljima, preseljavanjima i sistematskom istrebljenju...Nijedan narod u jugoistočnoj Evropi nije u toj meri prihvatio islam kao Srbi i nijedan nije u većem broju uzimao učešće u redovnim i pomoćnim odredima turske vojske...Turska najčešća zalaženja u srpske zemlje da uzimaju danak u krvi imala su trostruku nameru: da se tamošnjem narodu nanese što veća šteta, da se preko mladih renegata koji će uspjeti u službi privedu islamu njihove porodice i zemljaci i da se sultani okruže onima za koje se znalo da su poreklom izrazito najsposobniji. Sigurno je da su Turci još od početka osamdesetih godina 16. veka počeli puštati na Srbiju već tada ekspanzivne Arbanase".¹⁸ Po mišljenju Dobrice Ćosića, Srbi su raspadom Jugoslavije bili primorani da pronađu državno-političku formu rješenja svog nacionalnog pitanja, koje se, po njemu, nalazilo u federaciji srpskih zemalja, u koju su trebale da uđu, ne svi Srbi, nego srpske etničke oblasti.¹⁹

Duhovni tvorci nacionalizma nametali su svom narodu vjerovanje da će bez vlastite države nestati, da će ga uništiti neki drugi narodi, a ne samo da ga drugi izrabljuju i eksploatišu.²⁰ Većina njih na izmaku životne dobi, pravila je svijet za one koji tek treba da žive, ali bez njih. Ivan Stambolić, nekadašnji predsjednik Predsedništva SR Srbije, ocjenjujući tadašnju ulogu SANU, izjavljivao je docnije kako tada "čitava grupa takozvanih 'besmrtnika' godinama okapava nad mapama Bosne, pokušavajući da otkrije makar i kozju stazu kojom bi se od Beograda do Karlovca moglo propešačiti, a da se pritom prolazi isključivo kroz srpska sela i gradove".²¹

Nije vrijedjelo upozorenje Adama Bogosavljevića, učenika Svetozara Markovića i začetnika radikalnog pokreta u Srbiji: "Ako otmemo Bosnu, moja

18 "Nedjelja", br. 83, Sarajevo 22.9.1991. Akademik Mihajlo Marković izjavljuje: "Memorandum SANU je bio priprema za sve što se događa jer je predvideo okupljanje svih Srba iz Hrvatske i BiH u etničke granice, pa time i moguć sukob sa stvaracima novog svetskog poretka" - cit. prema: "Monitor", br. 374, Podgorica 19.12.1997.

19 D. Ćosić, *Promene*, Novi Sad 1992; *Večernje novosti*, 19.8.1992. U svojoj knjizi Ćosić navodi: "Srbin je čovek koji nije čovek, ako nije Srbin, ako nema svest o narodu, bilo da ga slavi ili psuje". Također vid. D. Ćosić, *Srpsko pitanje-demokratsko pitanje*, Beograd 1992.

20 N. Popov, *Srpski populizam, Od marginalne do dominantne pojave*, *Vreme*, br. 135, spec. dodatak, Beograd 24.5.1993, 19-21. Borislav Mihajlović Mihiz je, pesimistički još 1993. zaključio: "Mi smo, nizašta, proizveli nekoliko stotina hiljada izbegličkih mučenika, svojih i tuđih, i nekoliko stotina "heroja"-zlikovaca...Za poslednje tri godine ne rešivši ništa, potrošili smo tri rata, desetak izbora i referenduma, petnaestak republičkih i saveznih vlada i bar toliko donetih i promenjenih ustava, za pet fantomskih srpskih republika. Sve sami svetski rekorderi. Okrnjili smo ugled Crkve, Univerziteta, Akademije, Francuske 7, i gotovo svih javnih ličnosti. Spiskali smo narodnu privredu, proćerdali državu, i standard njenog stanovništva, a srpski narod obesramili na rubu sveta" - nav. prema: *Borba*, Beograd 6.9.1993.

21 I. Stambolić, *Put u bespuće*, Beograd 1995, 125-126.

njiva neće biti veća". Profesionalne patriote prosto su se utrkivale u disciplini javnog haluciniranja. Brojni su akademici i znanstvenici liječili svoje lične frustracije na javnoj političkoj i društvenoj sceni, zanemarujući da je svaka misao lahka ako se u obzir ne uzme stvarnost. Nacionalizam je i dalje ostao ideologija sjecikesa.

Nakon svega što se zbio, akademik Čeda Popov u junu 1999. će izjaviti kako je stvaranje Jugoslavije bilo svojevrsno odstupanje, aberacija, od srpskog nacionalnog programa, ocjenjujući to kao najveću srpsku zabludu dvadesetog vijeka.²² Slično će razmišljati i jedan drugi akademik, predsjednik SANU Dejan Medaković: *"Iz faze jednoverne države prešli smo u fazu višereligijske države. Takođe dobili smo i manjine...Mi smo uleteli u kominternovsko rešenje koje je kasnije dobilo naš dodatak i specijalitet da religiju pretvaramo u naciju"*.²³ Za historičara Ljubodraga Dimića, profesora na beogradskom Filozofskom fakultetu, proglašavanje vještačkih nacija čiji je identitet nalažen u državnoj tradiciji ili u vjerskoj posebnosti značilo je drobljenje i tanjenje srpstva.²⁴ Po mišljenju Bojana Jovanovića, *"nova islamska nacionalnost, idejno inspirisana verskim i kulturnim karakteristikama islamske tradicije, građena je i na potiskivanju srpske etničke komponente"*.²⁵

Pravi ciljevi rata su bili revizija unutrašnjih granica, razmjena stanovništva i prestrukturacija balkanskog političkog prostora. Dr. Smilja Avramov će iznijeti svoju ocjenu kako je *"socijalistička revolucija i titoistički period bila najskuplja utopija koju je srpski narod platio nebrojenim žrtvama i gubitkom teritorija"*.²⁶ Sa rasplamsavanjem rata u Bosni i Hercegovini agresivna kampanja protiv "Muslimana koji su vodili religijski rat i želeli da primoraju Srbe da pripadnu islamskoj državi", je maksimalno intenzivirana. Kao glavni neprijatelj označeni su ponovo ustaše i po tradiciji "Turci"-mitski neprijatelji. Sa produbljivanjem jugoslavenske krize i konačnim raspadom zemlje, iz medijskog arsenala su u upotrebu širom vraćeni stari pežorativi, pogrdni "nacionalni nadimci". Historiografski stereotipi su bili podstaknuti ofanzivnom politikom i ideologijom.

Vlastita upotreba nasilja pravdana je svetim nacionalnim ciljevima kao i trpljenjem nasilja od drugih, kojeg se napokon trebalo osloboditi.²⁷ Preovladavala je konstanta da su sve nevolje učinak Turske i Turaka, onih *"što mjesec*

22 *Glas javnosti*, Beograd 11.7.1999. Akademik Mihajlo Marković će priznati kako 1991. godine *"nismo mogli predviđati kako se slomom SSSR-a menjaju sva dotle važeća načela u međunarodnim odnosima, pa i to da ujedinjavanje srpskog naroda više neće biti moguće za dogleđno vreme"* - nav. prema: *Večernje novosti*, Beograd 28.11. - 1.12.1997.

23 *Glas javnosti*, Beograd 18.7.1999; opšir. D. Medaković, *Oči u oči*, Beograd 1997.

24 Lj. Dimić, *Srbi i Jugoslavija*, Beograd 1998, 65.

25 B. Jovanović, *Karakterologija Srba*, Beograd 1992, 22.

26 *Glas javnosti*, Beograd 18.7.1999.

27 Po Dobrici Ćosiću *"Srbi nisu počeli rat u Bosni i Hercegovini, već muslimani koji su hteli da stvore muslimansku državu"* - nav. prema: *Borba*, Beograd 15.4.1993.

mole". Islam je tretiran kao neevropska religija, kao da hrišćanstvo nije došlo sa istog geopolitičkog prostora, a muslimani tek kao "rezultat osvajanja jedne azijske sile", ne ulazeći u dubinu i kompleksni sadržaj tog pitanja. Ilija Garašanin tvorac "Načertanija" Srbiju je proglasio "prirodnom protektoricom svih turskih Slovena", što je ubrzo postalo, smatra dr. E. Redžić, kredo srpske građanske politike i osnovna potka srpske građanske historiografije.

Istraga poturica bila je simbol pokosovskog zavjeta: ne dozvoliti narodnu tragediju držanjem i njegovanjem "gube u torini".²⁸ Ispoljavala se još u drastičnijem obliku atavistička mržnja koja je bila dominantna još u ranijim vremenima. Arsenal prošlosti je korišćen kao arsenal "svijetlog oružja". Mržnja može biti u službi cilja, instrument da se on postigne. Antibosanski i antimuslimanski džihad je sistematski fabriciran u beogradskoj političkoj čaršiji, u medijima, u kvazinaučnim publicističkim feljtonima, simpozijumima.²⁹ Nazivi "ratnici džihada", "koljači", "islamske ustaše", "turski bašibozuk", "poturčenjaci", "islamiisti", "islamski šovinisti", "mudžahedinski agresori", "muslimanski džihadisti", "bosanski fundamentalisti", "osmanski uljezi", "džihadski fanatici", "muslimanski ekstremisti", "islamski bezumnici", "Alijine horde", "vatikansko-islamske zveri", "mudžahedini", "divlje horde", "muslimanska religiozna manjina", "periferani narod", "Srbi koji pate od lažne svesti", postali su, uz revitaliziranje starih nacionalističkih pera i radova, dio svakodnevnog medijskog propagandnog arsenala.³⁰

Osveta Turcima je ponovo, kao i u Drugom svjetskom ratu, izbila u prvi plan, jer su duhovna i moralna opredjeljenja i svijest, naročito srpskog seljaštva, bili historijski formirani u znaku pravoslavlja i srpskog nacionalizma.³¹ Za Aleksandru Bošković nacionalizam koji je već desetak godina apsolutno dominantna pojava srpske političke scene, bazira svoju mržnju prema Drugim i strah od Drugih na osjećaju nesigurnosti: "Samo ljudi koji su izričito nesigurni u sebe i u sopstvene sposobnosti počće da mrze Druge, pre svega iz straha da (u dodiru

28 *Srpska strana rata*, 213. R. Samardžić, *Kosovsko opredeljenje*, Beograd 1990, 204-238. Skerlić piše o zbivanjima u Srbiji nakon 1860. godine: "Što god je bilo crnih boja njima su se slikali Turci, i nije bilo poroka i zločina koji se nisu njima pridavali...Omladinski pesnici su kanibalski raspoloženi prema Turcima" - cit. prema: *Srpska strana rata*, 220-221.

29 I. Lovrenović, *Bosna, kraj stoljeća*, Zagreb 1996, 35, 103. Književnik Mihailo Lalić je još 1973. napisao da "ono što se vjekovima gomilalo ne može se i neće izliječiti bez vjekova ispaštanja i zaboravljanja" te da "nigdje drugo takva nagrada nije davana za otpadništvo, nigdje izdajnik svog roda nije dobijao takvu mogućnost da se domogne zvanja paše, vezira" - prema: M. Lalić, *Prutom po vodi*, Novi Sad 1992, 153.

30 Opšir. S. Bandžović, *Vladavina olovnih slova*, Libertas, br. 2, Novi Pazar 1995.

31 Opšir. vid. E. Redžić, *Nacionalni odnosi u Bosni i Hercegovini 1941-1945. u analizama jugoslavenske istoriografije*, Sarajevo 1989, 34-40; S. Bandžović, *Iskušenja historije*, Novi Pazar 1993, 100-101.

sa Drugim) njihova neposobnost ne postane svima očigledna. Mržnja prema Drugima je izraz nesposobnosti i nesigurnosti u sopstvene snage".³²

Bošnjaci su ponovo postali balije, a gnjev zbog predašnjeg priznavanja Muslimana kao nacije izražava se, gotovo isključivo, u pisanju malim slovima *muslimani*. U biltenima koje jugoslavenska diplomatska predstavništva izdaju u inostranstvu, i na engleskom se *Moslems* ili *Muslims* piše malim slovom, mada to taj jezik ni u kojem značenju ne trpi.³³ Prema zahtjevima aktuelnog političkog pravopisa, Muslimani su u većini listova pisani sa malim *m*. Korišćeni su i drugi predrasudni termini. Islam je neprestano ocenjivan kao militantna, primitivna ideologija i agresivna religija koja navodno propovijeda: *oko za oko, zub za zub* i predstavlja kao takva veliku opasnost za Evropu.³⁴ Po takvom rasističkom shvaćanju, sukob Srba i Hrvata bio je efemeran i privremen, a sukob između muslimana i kršćana vječan i trajan, kao da bi taj rat mogao donijeti išta drugo do smrti ili trajne bijede za milione ljudi. Napadali su islam posmatrajući ga pod dojmom krstaških ratova, da je neevropska religija kao da i kršćanstvo nije poteklo sa potpuno istog geopolitičkog prostora.³⁵

Nije bio cilj samo da se prošlost rekonstruiše na što vjerodostojniji način, već da se u historiji nađu potvrde i opravdanje za potrebe politike. Helen Delić Bentli - srpski lobista u američkom Kongresu "*objašnjavala*" je kako je bitka na Kosovu "*predstavljala zaustavljanje Turaka od zauzeća cijele Evrope i omogućila hrišćanskoj religiji da se nesmetano razvija*".³⁶ Nekadašnji profesor sarajevskog Filozofskog fakulteta dr. Vojislav Maksimović, svojedobni dobitnik 6-aprilske nagrade grada Sarajeva i nosilac Ordena bratstva jedinstva sa srebrnim vijencem, javno je govorio kako se Srbima nakon nekoliko stotina godina ukazala prilika da se konačno oslobode od "*azijatskih došljaka*" i islama.³⁷

32 Upor. A. Bošković, *Mržnja prema Drugima - izraz sopstvene nesposobnosti, Naša borba*, Beograd 20.11.1997; M. Karaulac, *Spavači i trubači*, *Vreme*, br. 415, Beograd 3.10.1998..

33 V. Dimitrijević, *Onečovečenje i eufemizmi kao priprema za velike (genocidne) poduhvate*, u Zbornik: *Interkulturalnost u multietničkim društvima*, Beograd 1995, 101-101.

34 "*Sandžak*", Sarajevo 24.9.1990. Ema Miljković - Bojanić piše: "*Jedno je sigurno: islam je vera koja je Srbima potpuno nepoznata i strana: ceo Kuran je na arapskom jeziku, molitve su na arapskom. To je religija koja se potpuno razlikuje od one u kojoj su oni odgajani. Ali, u teškim vremenima, kada su bili pritisnuti svim vrstama tereta i diskriminacije, Srbi su morali da pronalaze način da prežive, da sebi i svojoj porodici obezbede egzistenciju. Ako je taj način prelaza u islam, a drugog načina nije bilo, oni su morali da ga prihvate*" - nav. prema: "*Blic*", Beograd 3.9.1998.

35 Opšir. S. Bandžović, *Retorika neokrtaštva*, u Zbornik: *Interkulturalnost i tolerancija*, Beograd 1999, 225-237.

36 *Muslimanski glas*, Sarajevo 3.5.1991. Po Dragošu Kalajiću je "*svaka srpska vera u iskrenu spremnost muslimana na trajni, miroljubivi i ravnopravni suživot u zajedničkoj državi velika praznovjerica i samoobmana*" - nav. prema: *Duga*, br. 532, Beograd 23.7. - 5.8. 1994.

37 *Vreme*, br. 20, Beograd 22.8.1994. "*Narod s kojim niko ne može da živi, kako sam može da živi*" - pitao se svojedobno Tomas Man.

Beogradska *Politika* će 1994. napisati kako je uvođenje termina *Bošnjak* za sve Muslimane na prostoru bivše Jugoslavije još jedan "fundamentalistički izum Alije Izetbegovića i njegovih islamističkih saradnika na homogenizaciji celokupnog stanovništva koje ispoveda muslimansku veru na teritoriji bivše Jugoslavije".³⁸ Za historičara Radoša Ljušića Bošnjaci ne postoje: "Postoje Srbi islamske vere ili mogu da postoje Hrvati islamske vere ili Muslimani. Ali ne postoje Bošnjaci. Bošnjaci kao narod ne postoje".³⁹ Dr Slavenko Terzić, direktor Istorijskog instituta SANU, će uporno istrajavati na tezi o "muhamedanskim Srbima".⁴⁰ Za njega će Bosna i Hercegovina biti "žrtve politike velikih sila prema Balkanu i globalnih političko-verskih projekata - srednjeevropskog klerikalizma, s jedne i u novije vreme islamskog fundamentalizma, s druge strane".⁴¹ On će dalje pisati kako je "istorija srpskog naroda uverljiv primer multikulturalnosti i multietničnosti".⁴² Kontroverzni Vuk Drašković će slično istrajavati na stavovima kako je "najveći broj Muslimana opterećen svojim srpskim poreklom. Beže od samih sebe zato što znaju da jesu pravoslavci i Srbi".⁴³ I sam Dobrica Ćosić, "patrijarh srpskog nacionalizma" po ocjeni I. Stambolića, je dao svoj "prilog" ovom arsenalu alarmantnim izjavama o "muslimansko-fundamentalističkom nasilju i genocidu", "muslimanskim džihadistima" i "džihadskom karakteru rata u Bosni".⁴⁴

38 *Politika*, Beograd 30.6.1994.

39 *Naša borba*, Beograd 21-22.10.1995. R. Ljušić također piše: "Mač i suze dve su reči koje simbolizuju celokupnu srpsko-muslimansku zajedničku prošlost, prožetu nerazdvojnou sudbinom" - cit. prema: *Politika*, Beograd 6.2.1993.

40 S. Petrušić, *I ćutanje je zločin*, Beograd 1997, 492-494. On u *Politici* od 6.9.1993. piše o Sandžaku pri kraju otomanske uprave: "Poslednjih godina turske vlasti usledilo je masovno proterivanje čifčija - Srba zavisnih seljaka sa imanja koja su obrađivali. Ima više primera nasilne islamizacije, posebno žena, silovanja i drugih oblika svakodnevnog ponižavanja" - vid. od istog autora članke: *O sandžačkom pitanju*, *Politika* 19.4.1991; *Bosanska nacija*, *Politika*, 25.5.1992; *Sandžak za novi svetski poredak*, *Politika*, 31.8.1992; *Manipulacije sa navodnom ugroženošću Muslimana*, *Blic*, 29.4.1997. *Use of the Islamic Factor in the Great Powers, Balkan Strategy: Raška and the "Sanjak Issue"*, "Eurobalkans", winter 96/97, Aegina 1997.

41 S. Terzić, *Reč na otvaranju skupa*, u Zbornik: *Bosna i Hercegovina od srednjeg veka do novijeg vremena*, 9. Po njemu se suština ideologije bošnjaštva sastojala u težnji da se onemoguću srpski nacionalni pokret u BiH, odnosno da se stvori "nacija-bošnjaci pravoslavne, katoličke i islamske vere. To je, čini mi se, i danas takav cilj u BiH. Reč je o jednom političkom projektu stvorenom u Beču koji je danas obnovljen iz istih političkih centara moći i iz Amerike" - *Blic*, Beograd 29.4.1997.

42 *Politika*, Beograd 5.12.1998.

43 *Vreme*, br. 411, Beograd 5.9.1998; također vidi: T. Šipovac, *Ukleti krug bosanskih poturica*, Beograd 1997. Teolog Luka Novaković pak, smatra da je mentalitet srpskog naroda takav da "Srbin ne može da bude niko drugi do pravoslavac, pripadnik vere koju je utemeljio još sveti Sava" - *Večernje novosti*, Beograd 21.6.1994.

44 Po njegovoj tezi, koju su potom i drugi razvijali, ako nije mogla opstati multinacionalna Jugoslavija, nije ni multinacionalna BiH; opšir. M. Nikolić, *Šta je stvarno rekao Dobrica Ćo-*

Radmila Popović, nekadašnja novinarska RTV Sarajevo, ovako je objašnjavala prvobitnu, bijelu zastavu i grb Bosne i Hercegovine sa ljiljanima, nastao na osnovu grba nekadašnjih bosanskih kraljeva: "Nije turska...ali je još žešća. Bijela boja je boja islama, objašnjavala sam ne sluteći silinu mraka koji dolazi sa Izetbegovićevom bijelom zastavom. U Iranu, jednoj od najrevnosnijih zemalja islamskog fundamentalizma, bijela boja je iznad svih boja - naprosto-sveta. Ona sve muslimane povezuje u veliko svjetsko bratstvo. Plava boja je, istina, po toj iranskoj ljestvici boja dobročinstva, ali žuta boja simbolizuje Alahu vjerne ljude. U islamskoj simbolici ljiljan je cvijet slave, prepuštanje božijoj volji, koja se brine za svoje izabranike".⁴⁵

U akciju protiv Bošnjaka u BiH i Sandžaku bili su angažirani, ne samo brojna novinarska pera sa svojim "pisačim mašinkama", već i cijeli timovi "stručnjaka" okićenih raznim akademskim titulama koji su imali za cilj da Bošnjake predstave u što negativnijem svjetlu. Od Bošnjaka je propaganda stvarala omrznete turske neprijatelje i od njih je tražen danak sa kamatom za viševjekovnu otomansko-tursku dominaciju.⁴⁶ Desimir Tošić je dao svoje viđenje tog pitanja: "Ali, kada je reč o odnosu Srba prema Bošnjacima nemojte zaboraviti da su Srbi pod turskom okupacijom živeli čitavih pet vekova. I to ne samo pod vlašću Turaka-muslimana, nego i u jednom socijalnom poretku koji ruiniraju srpski nacionalni korpus. Bošnjaci se, čast izuzecima poput Meše Selimovića, nikada nisu distancirali od tog poretka. Naprotiv. Da je, recimo, u XIX veku postojao jedan jak pokret koji bi zastupao tu ideju o bošnjaštvu, ali sa distanciranjem od turske okupacije, sve bi bilo drugačije. Jer, za Srbe, Hrvate, Mađare, Bugare, Grke, za sve te narode, to je bila okupacija. Bošnjaci se nikada nisu distancirali od nje, da bi na kraju, kad je nastala sva ova gužva, bošnjački prvaci prosto jurišali na taj Srednji istok, tražeći podršku za svoje ciljeve. Kako vi očekujete da naš svet, koji je politički primitivan i izluđen istorijom reaguje na to? Stalno moramo da gledamo obe strane".⁴⁷

Antibošnjački i antimuslimanski duh našao je svoje mjesto u udžbenicima historije i geografije za osnovne škole u Srbiji, praveći od njih topovsku đulad. U *Istoriji* (1998) za 6. razred osnovne škole (autor dr. Rade Mihaljčić, profesor na Filozofskom fakultetu u Beogradu se navodi (str. 21) "*Osnivač islama bio je Muhamed...Muhamed propovedao veru u boga Alaha, navodno gospodara svega što postoji. Muhamed je isto tako tvrdio da je on Alahov prorok*", dodajući dalje

sić, Zemun 1995, 110; *Telegraf*, br. 69, Beograd 13.9.1995. Po njegovom sudu nije bilo sramota kapitulirati pred Amerikom, ali da je "poraz od Muslimana i Hrvata nacionalna sramota, i da na njega neće pristati".

45 R. Popović, *Zašto odlazite iz Sarajeva*, Beograd 1997, 111. Ona piše na str. 123 o ratnom Sarajevu: "Sva djeca idu u mekteb. Djevojčice se oblače u bijele marame i duge suknje. Vjerski obredi se redovno upražnjavaju. Džamija ima više nego mjesnih zajednica".

46 B. Denić, *nav. djelo*, 102, 164.

47 *Ljiljan*, br. 249, Sarajevo 22.10.1997.

kako "Muhamedovo učenje sabrano je u Kuranu - svetoj islamskoj knjizi. Kuran je zbornik verskih obreda i zakonik za nove vernike koji su nazivani muslimani", da su muslimani, između ostalog, dužni da se "Alahu mole pet puta dnevno i da poste uoči praznika Bajrama". Isti autor dalje navodi kako je islam "zabranjivao zelenašenje, ali nije osuđivao nejednakost među ljudima i ropstvo... Novi vernici, nazvani muslimani, pokazali su se kao odlični ratnici. Islam ih je učio da su pripadnici drugih vera nevernici. Protiv pripadnika drugih vera muslimani su vodili sveti rat". Autor se potom (str. 22-23) ponovo vraća životu Muhammeda i zaključuje: "Muhamed se izdavao za Alahovog proroka... Muhamedovo učenje izloženo je u Kuranu - islamskoj svetoj knjizi. Kuran je za muslimanske vernike istovremeno i zbornik verskih obreda i zakona. Muhamed je propovedao sveti rat protiv nevernika... Kuran propisuje borbu sve dok ne bude druge vere osim ove u Alaha". Po ovom autoru (str. 109) "sultan je bio i verski poglavar. Smatralo se da je sultan božji namesnik".

Historičar Milić F. Petrović u knjizi *Dokumenti o Raškoj oblasti (1900-1912)* dao je svoj sud o islamizaciji: "Srpski narod se od zuluma spašavao i turčenjem, misleći da to bude privremeno do boljih prilika. Međutim, kako se situacija nije menjala, prva generacija je izumrla u nadi, druga se sve manje sećala nade i stremljenja svojih roditelja, a sve više se vaspitavala u duhu islama, dok treća i četvrta generacija postaju potpuno odane novoj veri do fanatizma, te više i ne pomišljaju na povratak prvoj veri".⁴⁸ Dr. Dragan Nedeljković će istaći kako Muslimani nemaju svoju historiju, svoju književnost, da koriste srpski jezik i često slave neke pravoslavne praznike.⁴⁹ Po ocjeni akademika Vasilija Krestića, izrečenoj na Drugom kongresu spskih intelektualaca još u okvirima Austro-Ugarske, zahvaljujući antirsrpskoj politici te države, započeo srpski nacionalni raskol po "verskoj osnovi. Srpski političari i Srpska pravoslavna crkva nesmotreno su prihvatili iz Beča plasirane deobe po verskoj pripadnosti. Stali su iza devize da 'izvan pravoslavlja nema srpstva', čime su ne samo zaustavili proces nacionalne integracije po osnovu triju vera već su ga obrnuli u suprotnom smeru. Taj smer je ubrzala, dokrajčila, ali proširila i pobudila nacionalna politika Josipa Broza. Njegovim proglašenjem novih, dotle nepostojećih nacija, zadat je jedan od najtežih udaraca našem narodu, posmatran sa stanovišta srpske nacionalne integracije".⁵⁰ Dr. Ljubodrag Dimić Muslimane, kao i Crnogorce u svojoj knjizi *Srbija i Jugoslavija* naziva vještačkim nacijama.⁵¹

48 M. F. Petrović, *Dokumenti o Raškoj oblasti 1900-1912*, Beograd 1995, 12. Isti autor (str. 23) piše: "Turska okupacija je prigušila srpsku Rašku da bi joj u XIX veku promenila ime u Novopazarski sandžak. Sa oslobođenjem 1912.g., trebalo je Raškoj vratiti i njeno ime, što na žalost, ni do dana današnjeg nije učinjeno".

49 Upor. *Politika*, Beograd 19.6.1994; *Blic*, Beograd 4.9.1998.

50 *Duga*, br. 526, Beograd 30.4.1993. Akademik Pavle Ivić nešto drugačije razmišlja: "I po čemu je Srbini neko čiji su se preci vekovima ponosili što su Turci, što su se junački borili u svim ratovima protiv Srba. Jadno i smešno je uveravati Hrvate i muslimane Bošnjake da su

Postoje i drugačija razmišljanja u odnosu prema islamu i Turskoj. Historičar Olga Zirojević smatra da su se Turci zadržali na Balkanu više od petsto godina, ne zbog slabosti onih koje su porobili, niti su te narode držali pod okupacijom "jer okupacija ne traje petsto godina, već zbog njihove pragmatičnosti, a pragmatičari nisu netolerantni. Ne računajući neke ekscesne i vanredne situacije, koje su postajale sve češće kako je Osmansko carstvo zapadalo u krizu, vlasti su bile tolerantne prema raji. Pod Turcima su ostale mnoge pravoslavne bogomolje, neke su i nastale, a neke su pretvorene u džamije. Sačuvani izvori pokazuju da su Srbi čak ponekad bili pažljiviji prema svojim bogomoljama dok su živeli pod Turcima, nego u vreme kasnije nezavisne srpske države".⁵² Po grčkom historičaru Dimitriju Kicikisu je višenacionalno Osmansko carstvo samim svojim postojanjem od skoro sedam stoljeća dokazalo da je dugo poštovalo principe nužne tolerancije, te da je ono bilo jedno od najvećih stalnih, neokolonijalnih carstava i civilizacija drugog milenija nove ere.⁵³

Srbi. Zašto da se ponižavamo i dajemo im povoda za dodatno zadovoljstvo" - nav. prema: Glas javnosti, Beograd 12-13. 9.1998.

- 51 Upor. D. Đokić, *Kritičko mišljenje i istorija, Republika*, br. 221, Beograd 16-30.1999. Po Đuri Kovačeviću najkraće je putovanje Muslimana u prošlost: "Ono ima za potrebu za zabavom starijih predaka, isticanjem sjaja turskog carstva, vrednosti islamske zajednice i kulture...Srbe sagledavaju kao rušioce njihovog sjajnog sveta, pa otuda i neprijateljstva i to da u ekstremnom pravoslavnom srpstvu muslimanstvo znači izdaju i srpsku neslobodu" - nav. prema: D. Kovačević, *Jugoslavija: osvajanje ili gubitak istorije*, u Zbornik: *Raspad Jugoslavije. Produžetak ili kraj agonije*, Beograd 1992, 19.
- 52 *Novi Pančevac*, br. 35, Pančevo 26.8.1993; također vid. O. Zirojević, *Srbija pod turskom vlašću (1459-1804), Damad*, Novi Pazar 1995. Profesor dr. Drago Čupić, direktor Instituta SANU za srpski jezik, kaže: "Nedopustivo je čišćenje turcizama iz srpskog jezika. To je neprirodan i nasilan čin. Jer, reči turskog porekla pa i druge persijske, iranske i iračke reči koje su Turci doneli, kod našeg naroda su davno prihvaćene. One su stilski, jezički i strukturalno utopljene u naš jezik. Bez mnogih od njih ne bismo mogli, jer nemamo zamenu. Kako bismo drugačije zvali: jorgan, jastuk, peškir, jelek, džep, šećer, pamuk, baštu, maramu, kašiku, bubreg, čarapu, čelik, jorgovan, kalup, rakiju... Takvih reči je po rečnicima oko deset hiljada, a u narodu, čak nekoliko desetina hiljada. Zamislite kako zvuči *Na Drini-most?! Čak i kad bismo probali da maksimalno prilagodimo njihov književni izraz srpskom jeziku, izbacivši sve reči turskog porekla, bilo bi to strašno. Promenili bismo boju njihovih dela. A znate, i boja je turska reč. Bez nje, možemo da koristimo samo druge strane reči: kolor ili farbu. Boja je imenica od koje su izvedene na desetine srpskih reči i izraza. Zato mislim da se prema turcizmima u našem rečniku ne možemo ponašati kao prema rečima koje treba izbaciti. Pa srpski jezik je odvajkada bio otvoren, a ne puritanski...Turcizmi su uplivali u prirodni tok razvoja našeg jezika, došavši s Turcima na Balkan. Turci su u to vreme bili narod više radne kulture. Sa sobom su doneli mnoge predmete za domaćinstvo koji do tada u Srbiji nisu postojali. Zato su nazivi tih predmeta ostali do danas u upotrebi. Konačno, turska leksika je obogatila srpski jezik. Dala mu je posebnu jasnoću i oštrinu, ali ga nije izmenila. Reči, uzete od Turaka, pretrpele su značajne izmene u strukturalnom i tipološkom smislu. Nastavci osnovnih reči su izmenjeni, pa kad biste se u Ankaru služili turcizmima niko vas ne bi razumeo" - cit. prema: *Večernje novosti*, Beograd 30.1.1995.*
- 53 *Republika*, br. 216-217, Beograd 1-31.7.1999.

Ugledni turski historičar Halil Inaldžik je na jednom naučnom skupu, u SANU krajem 1997. godine, istakao da nastup prema historiji Balkana treba revidirati, ustvrđujući da je Otomanska imperija bila zaštita i sigurnost za osvojeni prostor i tamošnji svijet. Islam je, po njemu, egalitarno društvo koje odbacuje aristokratiju, kaste i privilegije po rasi, bogatstvu i nasleđu. Sve se dobija na osnovu rada i zasluga. Bilo je nekih razlika između muškarca i žene, islamskih vjernika i inovjeraca. Kako bi se drugačije moglo objasniti, ističe on, to što se više od tri vijeka u "pax otomanica" živjelo miroljubivo, s toliko različitih naroda i vjera. Otomanska Imperija je bila kišobran koji je štutio svoje podanike. Ona je naročito štutila do tada nezaštićene i iskorišćavane seljake. Prvo osporavanje došlo je u XIX vijeku od balkanskih intelektualaca školovanih na Zapadu koji su kasnije učestvovali u nacionalno-oslobodilačkim ustancima, zaključuje Inaldžik.⁵⁴

Dr. Đorđe Mikić, direktor Instituta za istoriju u Banjoj Luci je tokom rata u BiH tvrdio: "Za razliku od naših bivših državljana koji su pokazali da su dobre sluge okupatora samo dok im okupacija treba, srpski otpor je nova civilizacijska filozofija za Balkan, a možda i za ceo pravoslavni svet... Srbima ostaje da se brane, da se povezuju sa svojim prirodnim saveznicima, u pravoslavnom okruženju. Danas je taj odnos sa Grcima više nego bratski, zatim tu su veze sa ruskim narodom, sa Rumunima, Bugarima. Tu treba da se zasnue neka nova odbrana koja će osigurati vlastitu egzistenciju i jednih i drugih i trećih."⁵⁵ Dragan M. Davidović, nekadašnji banjalučki historičar i potonji ministar vjera u jednoj od Karadžićevih vlada se hvalio kako "Srbi pravoslavci imaju čak i molitvu za spas duša svojih neprijatelja".⁵⁶ Po etnologu Miletu Nedeljkoviću "zli Turci, a to su najčešće bili Srbi muhamedanske vere, za vreme svoga gospodstva ne samo što su tlačili srpsku pravoslavnu rajnu, nego su po svaku cenu hteli da zatru njenu versku i narodnu svest".⁵⁷ Po mišljenju akademika Radovana Samardžića 1994. godine "naročito pod uticajem velikog broja naseljenika južno-slovenskog i arbanaškog porekla, Turska je počela obnavljanje svoje imperijalne tradicije...da se ponovo pojavi kao neprijatelj srpskog naroda, na Tursku i njene vlasti bez

54 *Naša borba*, Beograd 15.12.1997.

55 *Krajiški vojnik*, Banjaluka 3.4.1995.

56 *Večernje novosti*, Beograd 20.2.1994.

57 *Glas nedelje*, br. 1, Beograd 9.12.1998. Također vidi njegovu knjigu: *Krst i polumesec. Najstrašnja srpska razdeoba*, Bijelo Polje 1993. U decembarskom feljtonu beogradskih *Večernjih novosti* 1998. autora Vojislava Lubarde pod naslovom *Poturčenjaci, muhamedanci ili Bošnjaci*, u broju od 20.12. se kaže: "Fundamentalistima nije ostalo drugo nego da svoj glavni cilj - stvaranje jedinstvene islamske države Homeinijevog tipa - ostvare pripajanjem muhamedanaca i sa drugih prostora nekadašnje Jugoslavije, posebno onih iz Sandžaka i sa Kosova, pri čemu nije bila važna, niti će biti važna, ni činjenica što 90% tih takvih bošnjaka govori isključivo ekavski".

sumnje je delovala muslimanska propaganda iz BiH, najvećim delom utemeljena na lažnim podacima".⁵⁸

Dr. Veselin Đuretić piše da su se nasuprot Srbima "muslimani, orno se postrojavajući iza svoje oktroisane "nacije" novu samobitnost sve više ostvarivali u znaku dokazivanja koje je dozivalo 'stara dobra turska vremena'. I oni i Hrvati sve više su se povlačili u svoje zatvorene vjerske krugove".⁵⁹ Posmatrajući etničku kartu BiH koju su mnogi nazivali leopardovom kožom, on je rekao da je to zato "što su u pitanju uglavnom etničke rane na biću srpskog naroda".⁶⁰ Muslimane je ocijenio kao "geopolitički apsurd iz kojeg je proizišao i sadašnji apsurd njihove politike - nastojanje da nacionalnu maticu pretvore u svoj konvertitski privjesak".⁶¹ Stav Srba u BiH prema Muslimanima obajašnjavao je "strahom da im ne vladaju sopstveni konvertiti".⁶² Dr. Darko Tanasković je ocijenio da je bošnjaštvo, kao i u vremenu Benjamina Kalaja, promovisano "odlučujućom intervencijom stranih sila, s praktično identičnim geopolitičkim ishodištem i osmišljenošću".⁶³ Po mišljenju Stojana Vujačića, naučnika srpskog porijekla iz Mađarske, Bošnjaci su tek "svojevrsni ostatak kvistlinškog sloja zatečene bosanskohercegovačke populacije".⁶⁴ Za Aleksu Milojevića "učvršćivanje komunističkog režima, posebno motreći na nacionalno, bio je jedan od uspješnih metoda muslimanskog osvajanja Bosne i Hercegovine... Pedese-

58 R. Samardžić, *Na rubu istorije*, Beograd 1994, 225-226. Po ovom autoru "o poreklu bosanskohercegovačkih muslimana možda najbolje govori njihovo narodno pesništvo i epsko i lirsko, koje se u najmanjoj meri razlikuje od usmene književnosti srpskog pravoslavnog stanovništva". Za njega je, s druge strane, Evropa "tužni plod dekadancije, truljenja, zaborava i korupcije", dok su Srbi jedini pravi Evropljani "čuvari izvornog jerusalimsko-mediteranskog evropejstva" - cit. prema: *Vreme*, br. 435, Beograd 20.2.1999.

59 V. Đuretić, *Građanski rat u Bosni i Hercegovini 1992-1994. Bumerang titovske politike*, u Zbornik radova: *Bosna i Hercegovina od srednjeg veka do novijeg vremena*, Istorijski institut SANU, knj. 12, Beograd 1995, 442.

60 *Politika*, Beograd 24.4.1994; S. Bandžović, *Sandžački zapisi*, Novi Pazar 1994, 86.

61 *Upor. Javnost*, br. 131, Beograd-Pale 26.6.1993; V. Jerotić, *Otkud prevera u balkanskih naroda*, *Književnost*, br. 11-12, Beograd 1996, 1406-1407.

62 V. Dimitrijević, *Neizvesnost ljudskih prava*, Novi Sad 1993, 73-74. Britanski historičar Džon Berns obraćao se Srbima na sljedeći način: "Da je međunarodna zajednica dozvolila da u Bosni pobeđe nadmoćnije srpske snage, vi biste iscrtali nove granice, a muslimani bi puzili narednih 50 godina" - prema: *Nedeljni telegraf*, br. 136, Beograd 16.12.1998.

63 D. Tanasković, *Protivrečnosti neobošnjaštva*, u Zbornik radova: *Bosna i Hercegovina od srednjeg veka do novijeg vremena*, 49.

64 *NIN*, br. 2395, Beograd 22.11.1996. Britanski ratni izveštaj Ed Valjami piše: "Za dve godine nikada nisam čuo jednu jedinu uvredljivu primedbu od Srbina o Hrvatima kao narodu. Mržnja, da: prezir, nikada. Muslimani su, pak, drugi slučaj, oni su 'cigani', 'đubre', 'kučke', 'životinje'. Bosanski projekat nije podrazumevao viđenje Muslimana kao naprijatelja - opasnost od džihada bila je obična magla - koliko kao podljudska bića" - cit. prema: M. Tompson, *Proizvodnja rata. Mediji u Srbiji, Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini*, Beograd 1995, 252.

togodišnja nasilnost u politici muslimana ubrzo se pokazala u njihovoj ratnoj nasilnosti".⁶⁵

U svojim "analizama" bio je veoma eksplicitan dr. Miroljub Jeftić sa beogradskog Fakulteta političkih nauka po kome "svi verodostojni istorijski izvori koji opisuju život hrišćana u osmanlijskoj BiH obiluju detaljnim opisima seksualnih zloupotreba koje su muslimanski vlasnici zemlje vršili nad čeljadima svojih kmetova koje su tretirali kao robove. Zločini silovanja su, znači, bili konstantan pratilac islamske vladavine u ovim krajevima. Oni su naročito došli do izražaja u poslednjim decenijama osmanske vlasti na Kosmetu i u Raškoj oblasti. Šiptari su čak izmislili i obavezu da im hrišćanin, sa čijom bi kćeri ili ženom hteli da spavaju, mora platiti jer su utrošili snagu. To je izazvalo val iseljenja tako da je sa Kosmeta, prema nekim podacima, izbeglo oko 150.000 Srba u periodu od 1878. do 1912. godine. Kada god bi imali priliku da svoje seksualno pravo nad hrišćanskim ženama ostvare, oni su to i činili".⁶⁶ Po njegovom tvrdjenju "*Musliman ne može biti građanin. On je samo musliman...Muslimani su mnogo suroviji i monstruozniji od ostalih naroda. Oni muče živu žrtvu, za razliku od Hrvata, koji ubijaju čoveka bez nekog posebnog mrcvarenja*".⁶⁷

Na Međunarodnom naučnom skupu pod nazivom *Islam, Balkan i velike sile (XIV-XX vek)* koji je organizirao Istorijski institut SANU u decembru 1996. godine, Bošnjaci su označavani samo kao "*muslimani*" (sa malim početnim slovom) uz obilje već uobičajenih stereotipa i lingvističkih manipulacija. U završnoj riječi na ovom skupu direktor Istorijskog instituta, dr. Slavenko Terzić, će istaći kako "*neki znaci obnove turske imperijalne ideje, ili panislamističkog talasa koji stiže preko Trakije, BRJ Makedonije, Albanije, stare Srbije do Bosne*

65 A. Milojević, *Etničko i regionalno u razvoju Bosne i Hercegovine*, u Zbornik: *Bosna i Hercegovina od srednjeg veka do novijeg vremena*, 458-459. Stereotipna razmišljanja o Bošnjacima izražavaju i drugi srpski intelektualci. Radosav R. Unković, direktor Zavoda za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog nasleđa Republike Srpske 1993. izjavljuje: "*Bosanski balija (turski izraz za fukaru, najčešće za verskog konvertita - dakle ne vredamo) srpskog je porekla, o nesreće naše, i on se stidi predačkog greha i nosi to u podsvesti, te zbog toga želi da zatre naše korene i svoja mučna i sramotna sećanja*" - prema: *Govor mržnje*, Beograd 1994, 16. Etnolog dr Petar Vlahović uz ocjenu da su Muslimani pripadnici islamske vjere srpskog porijekla zaključuje: "*Srbi turskog zakona*" ili "*Turci srpskog jezika*", *zatečeni su na ovom tlu kao rukavac orijentalne islamske kulture sa vidnim primesama južnoslovenskog nasleđa između katolika i pravoslavnih koji ih podsećaju na ono što su bili, a Muslimani katolike i pravoslavne na ono što neće da budu*" - cit. prema: *Borba*, Beograd 24.1.1995.

66 *Ljiljan*, br. 182, Sarajevo 10.7.- 17.7.1996. Po njegovoj ocjeni islam isključuje multikulturalnost "*i stvara jedan novi fašizam u gorem obliku od onog koji je stvorio Hitler*" - nav. prema: *Večernje novosti*, Beograd 11.10.1998.

67 *Vreme*, br. 294, Beograd 8. 6. 1996; opšir. vidi: M. Jeftić-M. Pecelj, *Islam i geopolitička logika*, Beograd 1995; M. Jeftić, *Od Islamske deklaracije do verskog rata u Bosni i Hercegovini*, Prnjavor 1995, Isti, *Savremeni džihad kao rat*, Prnjavor 1995; Isti, *Šiptari i islam*, Prnjavor 1995.

i Hercegovine, nailaze, na žalost, na podršku izvesnih zapadnih centara političke moći i dela zapadne javnosti. Takvi politički projekti mogu ugroziti izvorni identitet Balkana".⁶⁸

Ideologija srpskog populizma, oslanjala se, prema istraživanjima dr. Nebojše Popova, na autoritet ne samo književnosti i književnika, nego i nauke i naučnika, prevashodno historiografije. U tom smislu on ističe znatan doprinos dr. Milorada Ekmečića, nekadašnjeg profesora Filozofskog fakulteta u Sarajevu, koga je ocjenio kao jednog od *"najistaknutijih ideologa srpske države u Bosni i Hercegovini"*. Za ovog historičara, nosioca najviših predratnih republičkih priznanja, čije su teze prihvatili i prisvojili brojni srpski historičari, banjalučki neovisni Reporter je 1999. napisao da je to *"Ivovodinski Dobrica Ćosić, koji je dobio stan u Beogradu i koji u medijima nastupa kad god je potrebno u narodu uneti malo nacionalnog adrenalina"*.⁶⁹

Dr. Milorad Ekmečić 1988. izjavljuje u jednom intervjuu: *"Nasilje je babica stvaranja nacionalnih država, i to, uglavnom, nasilje u ratu. Svaki nacionalizam počinje skupljanjem bajki ili epskih pesama, i to je uglavnom elitni nacionalizam"*.⁷⁰ Još su Atinjan, kako je on jednom citirao, poručivali nekom malom susjedu da *"jake države rade što mogu, a da slabe pate ono što moraju"*.⁷¹

Prema njegovim tvrđenjima, opsjednutog pritom sveopštim urotama u historiji, iz 1989. godine, glavni i trajni protivnik Jugoslavije bio je Vatikan, preko svojih ispostava na ovom tlu: *"Svi pokreti protiv ujedinjenja Jugoslavije, sem onih iz Bugarske i islamskih zemalja"* smatra on *"završavali su se u nadbiskupskim uredima"*. A što se tiče Muslimana, odnosno Bošnjaka, oni tada, u predvečerje raspada jugoslavenske državne zajednice, još uvijek, bar javno, nisu zavređivali veću pažnju, pošto, smatra on: *"Kod bosanskih muslimana je moguće*

68 U svom referatu dr. Đorđe Mikić pod naslovom *Politika muslimana Bosne i Hercegovine u prvom svetskom ratu (1914-1918)* će (str. 409), istaći tezu: *"Suština političkog života muslimana i pre i u toku Prvog svetskog rata bila je antisrpstvo"*. Opšir. vidi : *Islam, Balkan i velike sile (XIV-XX vek)*, Beograd 1997. U Beogradu je u aprilu 1994. u organizaciji Srpske pravoslavne crkve i TANJUG-a održan naučni skup pod nazivom *Ko su, odakle su i kuda idu jugoslovenski muslimani*.

69 Reporter, br. 67, Banjaluka 4.8.1999. Mladen Vasiljević, njegov nekadašnji student, napisao 20.6. 1992. godine sljedeće: *"Mi, studenti istorije gledali smo u Vas kao instituciju, kao vrhunskog korifeja nauke za koju smo se opredijelili. Upijali smo Vaša predavanja, ne znajući da u Vama spava projekat čiji se pandan može naći samo u najmračnijim periodima ljudskog bivstvovanja. Vrlo brzo ste se, profesore Ekmečiću, "uklonili" u političko podzemlje nacionalnog ekskluzivizma i razradili čudovišnu ideologiju ne shvatajući da su vaše kabinet-ske tlapnje - put u pakao za sve...Šteta je samo što to niste objasnili i srpskom narodu, čije su sadašnje ali i buduće generacije po Vašem projektu žrtvovane u ime "viših istorijskih ciljeva". O Muslimanima i Hrvatima da i ne govorimo"* - nav. prema: A. Isaković, *Antologija zla*, Ljubljana 1994, 88-89.

70 *Književne novine*, Beograd 1.12.1988; O. Milosavljević, *Jugoslavija kao zabluda*, u Zbornik: *Srpska strana rata*, 60.

71 M. Ekmečić, *O jedinstvu srpskog naroda*, Književnost, br. 7-8-9, Beograd 1994, 833.

za rok od nekoliko meseci primetiti totalnu promenu kolektivnog mentaliteta".⁷² Već 1991. on će poručiti, u jeku krize i nagovještaja krvavog raspleta jugo-drame, kako se sa "titoizmom mora do kraja raskrstiti, kao sa bolešću koja nas je odvela u katastrofu".⁷³ U televizijskim nastupima će ukazivati na opasnost od nadirućeg islama.⁷⁴

Dr. M. Ekmečić je u martu 1992. na Kongresu srpskih intelektualaca u Sarajevu izjavljivao da je Evropa, izlazeći u susret zahtjevima Muslimanima, da ih zaštiti od Jugoslavije, odredila Muslimanima "srednjobosanski rezervat. U kakvom god većem ili manjem obimu bude ugovoren, biće to ipak teritorij od koga će se evropsko susedstvo više čuvati, nego on od njega. To jest, srednjobosanskim rezervatom za Muslimane, Evropa se više zaštitila od islama, nego bosanski islam od Jugoslavije" upozoravajući dalje da je "muslimanskoj masi namenjeno gore stradanje od nas, jer to uzajamno stradanje će njih više pogoditi nego nas". Pripremajući se za ono što će uraditi, i nacisti su uvijek na to upozoravali - pisao je nekadašnji predsjednik francuske vlade Paul Reynaud, "ali su ti njihovi planovi bili takvih dimenzija da se u njih nije vjerovalo: ne može se reći da nismo bili upozoreni ali...to nije služilo ničemu".⁷⁵

Po Ekmečićevom sudu, ako već Jugoslavija nije mogla biti građanska, onda to nisu mogle biti nijedna od njenih "naslednih pokrajina".⁷⁶ Na martovskom kongresu srpskih intelektualaca u BiH 1992. usvojena je *Završna deklaracija* u kojoj se, između ostalog, navodi: "Zabrinut zbog grubog komadanja starih evropskih država, Kongres srpskih intelektualaca Bosne i Hercegovine zapaža da to može dovesti do sukoba koji će nanijeti veliku štetu Evropi. Za sve što iz toga proizilazi Srbi ne mogu preuzeti nikakvu istorijsku odgovornost...Srpski narod ne prihvata državnu zajednicu koju određuju interesi velikih sila, evropskog katoličkog klerikalizma i probuđenog panislamizma, nego onakvu kakva izvire iz etničkog i istorijskog prava svakog naroda na zemlji".⁷⁷

72 Nav. prema: N. Popov, *Srpski populizam*.

73 M. Jeftić, *Živa reč Milorada Ekmečića*, Gornji Milanovac 1991, 77.

74 R. Lubovac, *Bosanska nacija i jezik bosanski*, *Nedjelja*, br. 61, Sarajevo 21.4.1991.

75 S. Bandžović, *Slovo otpora*, Novi Pazar 1994, 99.

76 *Muslimanski glas*, br. 50, Sarajevo 3.4.1992. Na ovom kongresu dr. Milorad Ekmečić izjavljuje: "Sve kukanje oko posledica rata i njegovih žalosnih žrtava nikada pred istorijom neće sakriti odgovornost onoga ko je prvi počeo. Tajne službe velikih država u Evropi, Americi i islamskom svetu daju podršku ovom avanturizmu oružjem koje nam se stalno nameće".

77 *Nedjelja*, br. 111, Sarajevo 5.4.1996. U pismu koje je uputio ovom skupu Dohrica Ćosić je napisao: "Mi Srbi, Muslimani i Hrvati uvažavanjem istorijskog iskustva i sadašnjeg stanja među nama, moramo se što pravednije razdeliti i razgraničiti da bismo uklonili razloge da se mrzimo i ubijamo i da sutra možemo sa što manje prepreka da se ujedinujemo u svemu što nam je obostrano razumno i korisno".

Nakon prelaska iz Sarajeva u Beograd 1992. nastaviće sa svojim naučnim i političkim djelovanjem. Ubrzo će javno ocijeniti da je "srpski narod 6. aprila 1992. podigao svoju nacionalnu revoluciju. Može se Srbija koliko god hoće optuživati za agresiju na Bosnu i Hercegovinu, ali niko ne može poricati da je srpski seljak uhvatio pušku u ruke i da je rešen da je ne ispušta". U maju 1992. on će ipak priznati kako nije shvatio da je građanski rat koji je smatrao nužnošću, biti toliko dubok i razoran.⁷⁸ Već u oktobru 1992. je upozoravao: "Svaka žurba da poredimo, da predahnemo i da nas preko reda prime za trpezu pristojne čeljadi će biti omča koju sami sebi namećemo".⁷⁹ Za sebe je sam ustvrdio da se smatrao obaveznim da kao historičar kaže ono što misli i da pritom "pokaže spremnost da za to snosi odgovornost".⁸⁰ Zaključioće također da je iskorišćavanje bosanskih muslimana da obave prljavi posao protiv Srba, uvijek bio jedan od kamena temeljaca politike srednjeevropskog klerikalizma na Balkanu.⁸¹

Upuštajući se u nezahvalne, navijačke dnevno-političke prognoze, on će 1993. prerano ocijeniti kako je glavni pobjednik u tekućem ratu bio srpski seljak u Šumadiji, Bosni, Hrvatskoj, Crnoj Gori. U Bosni je "odbranio svoja ognjišta, u Šumadiji je sačuvao jezgro srpske državnosti i preko potrebni politički kontinuitet. Mi stojimo pred pobedom srbijanskog političkog vođstva".⁸² Nije se očito pridržavao svojih misli iz 1991. kako ipak treba da "ostanemo pri tome da je predviđanje budućnosti uvek omanulo. Ne ostvari se ono što se očekuje".⁸³ Stvari su očito išle u drugom smjeru od onoga koji je bio planiran po univerzitetskim kabinetima.

Često prisutan u štampi, dajući brojne ocjene i komentare, iznio je i stav da će historija "Memorandum SANU staviti u istu ravan sa "Načertanijem" kao svetao glas savesti onih kojima policija nije dozvolila da išta drugo urade". Posebno je bio oštar u osudi proglašavanja "bošnjačke nacije". Za njega su Bošnjaci bili tek vještačka nacija koju su stvorili Amerikanci.⁸⁴ To će neprestano potencirati, ne krijući svoje ogorčenje i rezignaciju, u svojim čestim usmenim i pismenim nastupima.

Po njegovom sudu, američka diplomacija je Vašingtonskim sporazumom od 18. marta 1994. muslimanskom političkom vođstvu nametnula da svoju

78 *Politika*, Beograd 25.5.1992; O. Milosavljević, *Zloupotreba autoriteta nauke*, u Zbornik: *Srpska strana rata*, 325.

79 *Borba*, Beograd 24.10.1992.

80 *Telegraf*, br. 74, Beograd 18.10.1995.

81 *Politika*, Beograd 27.6.1993.

82 *Javnost*, br. 142, Beograd-Pale 11.9.1993.

83 M. Jeftić, *Živa reč Milorada Ekmečića*, 90. Za samog sebe je u ovoj knjizi (str. 138) rekao: "Nekada kažem da se ponašam kao žaba koja vegetira, odnosno koja ne doživljava život".

84 *Telegraf*, br. 74, Beograd 18.10.1995. Sarajevski književnik Vladimir Srebrov (Milan Nikolić) će ga 1995. optužiti da je bio "glavni provodnik ideje Memoranduma za BiH". O tome vidi: *Vreme*, br. 262, Beograd 31.10.1995.

naciju ne smatraju "muslimanskom, veru islamom i jezik bosanski" (kako su tvrdili u popisu 1991), te da vještačke nacije još nisu smirene: "Američke su diplomate tako jednim potezom pera sekularizovale priznatu zajednicu njenog muslimanskog naziva i proglasili bošnjačkom".⁸⁵ Dejtonski sporazum, kojim je navodno i proglašena "bošnjačka nacija" je, za njega, bio američki "istorijski zločin nad srpskim narodom", jer Amerika, po njemu, danas na Balkanu "svoje uporište traži na pokretu balkanskih katolika, bosanskih muslimana i Albanaca", uz stalno ponavljanje kako su bosanski muslimani od 1868. devet puta mijenjali naziv svog identiteta.⁸⁶ Na naučnom skupu *Srpski duhovni prostor* koji je u novembru 1998. održan u Bijeljini on će izjaviti: "Mi se lako asimilujemo u druge narode, gubimo svoj jezik i ostala obeležja identiteta, ali dete kršteno u svojoj crkvi je obeleženo znakom zaštite od olakog odnarođa", priznavajući da je, kako ga naziva "Dejtonski poraz 1995. izazvao istorijsku depresiju u svesti srpskog naroda, koja se, otvaranjem novih žarišta mogućih katastrofa stalno iznova hrani".⁸⁷

Bošnjaci - ti pripadnici veštačke, sintetičke nacije postaću mu opsesivna tema. Praveći razne lingvističke i stilske eksperimente u svojim bujnim opservacijama, zaključio je da "polupismeni američki emisari preko noći proglašavaju sintetičke nacije i vrše eksperimente sa uspehom prema kome se turski sultani, Franc Ferdinand i Hitler moraju postideti", zaključujući da stvaranje "veštačkih, sintetičkih nacija po formulama političke koristi nedemokratska vodstvu države, nastavlja se i u ovoj takozvanoj demokratiji, kao što se radilo i 1945".⁸⁸

U svojim drugim radovima on će uporno istrajavati na terminu *veštačka sintetička nacija* idući, uz obavezna ponavljanja, i korak dalje, ističući kako su to ipak nekakvi drugorazredni "Turci" pa u tom smislu piše: "Pohvale Titovim formulama rešavanja nacionalnog pitanja nisu dolazile zbog njihove stvarne vrednosti, nego zbog koristi koje su zapadne zemlje zbog njih mogle očekivati. Zaboravljeno je da je cela njegova ideologija nacionalnog pitanja osnovana na Staljinovim ključnim premisama iz 1913. završila u stvaranju veštačkih, sintetičkih nacija koje ranije nikada nisu postojale... Bosanski su muslimani od 1868. do 1995. devet puta menjali službeni naziv svog nacionalnog identiteta. Sebe su sami do Berlinskog kongresa 1878. smatrali turskom nacionalnom vari-

85 M. Ekmečić, *O istraživanju istorije BiH danas*, u Zbornik: *Bosna i Hercegovina od srednjeg veka do novijeg vremena*, 22; također vidi: M. Ekmečić, *Susret civilizacija i srpski odnos prema Evropi*, Novi Sad 1997.

86 *Naša borba*, Beograd 22.7.1998.

87 "Nas svet smešta u novo granično područje između zapadne Evrope i islama, praveći od nas malu zajednicu privatnih poduzetnika ili 'većiti kiosk'. Posledice su više nego očite - pre svega primitivizam" - opšir. *Glas javnosti*, 30.10.1998; *Večernje novosti*, Beograd 4.11.1998. O sebi će sam inače reći kako je u djetinjstvu "svako veče išao u crkvu" - prema: M. Jeftić, *Živa reč Milorada Ekmečića*, 135.

88 *Nedeljni telegraf*, br. 108, Beograd 20.5.1998.

jantom, a to stanje po skrivenom osećanju i danas još traje", nanovo prognozirajući, bez obzira na svoje ranije promašaje, da poslije sukoba NATO alijanse sa Srbijom treba na zapadu očekivati porast krajnjih desnih pokreta i ideologija.⁸⁹ Na naučnom skupu *Islam, Balkan i velike sile* on će, pored ponavljanja svojih ranijih stavova, iznijeti tezu kako stabilizovanje balkanskih muslimanskih zajednica zavisi od opšte situacije u svijetu, dodajući kako stabiliziranje tih društava zavisi i od ishoda napora da se njihova elita islamizira i da religija i za nju postane novi ključ za nova društva: "*Za Bosnu i Hercegovinu to znači da li će konstitutivno etnička grupa u njoj i deseti put promeniti naziv svog nacionalnog identiteta*".⁹⁰ On je također kritizirao i one strane historičare sa čijim se stavovima nije slagao. Za britanskog historičara Noela Malkolma je rekao, smatrajući da su njegove knjige o Bosni i Kosovu klasična literatura ratne propagande, da je sa njim teško racionalno polemizirati, jer je on "*intelektualni najamnik*" koji ne polazi "*ni od kakve racionalne pozicije*".⁹¹

Po Teofilu Pančiću, Bosna je moralno gubilište cijelog jednog značajnog sloja srpske inteligencije; sve do 1992. oni su - svim grijehovima i zastranjivanjima uprkos - imali šansu. Pojava čarapoglavaca na sarajevskim ulicama označava njihov pad u ništavilo. Ćosića, patriotski nadražene akademike, historike i neurotične pjesnike ništa ne može oprati od sramote da su poletno učestvovali u ubijanju Bosne.⁹²

Fromm ističe da nije problem intelektualaca ni njihovo znanje, ni njihova pamet, već njihov moral. Po mišljenju Elisabet fon Erdman-Pandžić SANU i Udruženje književnika su bili forumi gdje je elita nauke i umjetnosti, vlasti i opozicije miroljubivo zasjedala, razgovarala i krojila planove, na kojima su direktno ili indirektno angažovani: "*Bili su jedinstveni u pogledu cilja - promjene granica i ratnim sredstvima, dok su im se mišljenja o očekivanim rezultatima i mogućim žrtvama razilazila*".⁹³ Sličan stav imao je i dr. Miroslav Simić,

89 M. Ekmečić, *Stabilnost Balkana i Srbi*, Letopis Matice srpske, god. 175, knj. 463, sv. 3, Novi Sad juni 1999, 792-793.

90 M. Ekmečić, *Uloga islama u socijalnom i političkom razvoju Balkana*, u Zbornik: *Islam, Balkan i velike sile (XIV-XX vek)*, 53. Govoreći o zbivanjima u BiH sedamdesetih godina on iznosi: "*Kada je proglašena muslimanska nacija, zahtevano je da se ta reč mora pisati velikim slovom, onda je postepeno počela jedna temeljita revizija i cele nove prošlosti iz iskonske dubine*" - nav. prema: *Književne novine*, br. 987-988, Beograd 1-15.1.1999.

91 *Glas javnosti*, Beograd 9.10.1999. On će također i neke muslimanske historičare optužiti da su bili "*idejni barjaktari*" u razaranju jugoslavenske države - vidi: *Književne novine*, br. 987-988, Beograd 1-15.1.1999.

92 *Vreme*, br. 380, Beograd 31.1. 1998.

93 E. Erdman-Pandžić, *Ideolozi i inspiratori rata - tajni spis Srpske akademije nauka i umjetnosti*, u zbornik: *Etničko čišćenje. Genocid za "veliku Srbiju"*, Dokumentacija Društva za ugrožene narode, Sarajevo 1996, 30-31; upor. K. Mihailović-V. Krestić, "*Memorandum*" SANU. *Odgovori na kritike*, SANU, Beograd 1995; D. Ćosić, *Šta je stvarno rekao Dobrica Ćosić*, Beograd 1995; *Intelektualac u smutnom vremenu*, Beograd 1996.

akademik koji je dao ostavku na članstvo u SANU, smatrajući da su brojni akademici prvo raspamećivali srpski narod, a zatim ga raspamećenog podstreki-vali da otpočne i vodi besmisleni i prljavi rat, koji se uglavnom sastojao od pljački i etničkih čišćenja.⁹⁴ Analizirajući ulogu srpske akademske elite i njihove zapaljive ideje, Olivera Milosavljević je zaključila da je ona stvorila svoje "aksi-ome", kojih su se zatim držali kao da su stvarni, autoritativno dajući prijedloge, nudeći rješenja, definirajući ciljeve. Za njihovo eventualno "pogrešno" čitanje i sprovođenje nisu se, niti se smatraju odgovornim. Pogrešne ideje se uvijek završavaju krvoprolićem, ali u svakom slučaju, navodi Kami, to je tuđa krv. Orvel je, povodom Španskog građanskog rata, napisao i to da je jedna od najgroznijih crta rata to što je čitava ratna propaganda, vika, laži i mržnja - uvijek djelo ljudi koji se ne bore. Intelektualna pobuna protiv mržnje, rata, zločina, razaranja, falsifikovanja istine nije samo puko spasavanje duše i prolazno umirenje savjesti, kako se u trenucima nemoći možda može učiniti. Molijerove riječi i ovdje veoma odzvanjaju: *"I naša je čast u pitanju u teškim zbivanjima, jer rabota tih lupeža je tako podla da bi značilo sudjelovati u njoj kad im se ne bismo usprotivili"*. Naučnici su istakli da, čim se čovjek uzdigne iznad nacionalnog egoizma, njemu postaje jasno da nacija sama sobom ne predstavlja ono što se u filozofiji naziva "vrijednost", da joj vrijednost mogu dati samo opći kulturni ideali kojima se ona stavila u službu.

Summary

THE BOSNIACS IN THE POST-YUGOSLAV SERBIAN HISTORIOGRAPHY

The Yugoslav historiography could not, really, survive the idea, to make a distinction between the historical truth and folk legend was not essential. They could not overcome the idea that a different truth exist being the subject of discussions of the historians. Historiography was not only a profession, but an instrument of the politics. The historians were a logistic support to the national ideology coloured by xenophobia and imagination on a highly developed historical conscience.

94 *Danas*, Beograd 11-12.4.1998.

Legends and ideological distortion were not only the work of an battalion of amateurs, but scientists too. The anachronistic ideas were presented like the new ones, by the help of history, they found themselves in a whirlwind of irrationality.

The quasi-history on the other side, no doubts, had an important role in flowering of Nazi-chauvinism, "parade, boring and put airs speeches on the state of nation", strengthening of the national trumpet blasts, forced some pathetic tirades on tragedy, public lies in favour of the mythic conscience that supported claustrophobia and paranoia. The spiritual creators of nationalism imposed a belief to their own people, they could vanish without their own state, destroyed by another people, not only to be exploited by others. The domination of history over the every day life is a skilfully propagated theory on a worthy and other, genetically, periphery peoples.

The nationalist propaganda of the arrogant intelectual elite was overspread like a plague leading the masses into a "masochistic trance". A complete civilization of lies was in the public hallucination. Many an academian and scholar cured their own frustrations on the public and social scene, neglecting that each idea is simple if the reality was not concerned. All that was noted and will be a witness of the time, when the words of hatredness were a part of the non-human and violence rule. The authors, who communicated them widely, became the instigators of many misdeeds or, even the accomplices in the fulfilment.